

Från projektifiering till långsiktighet

— Tre teman för reformerad forskningsfinansiering

I en värld där teknologisk utveckling accelererar samtidigt som samhällsutmaningarna fördjupas är forskning om innovation och teknologi viktigare än någonsin. Men för att denna forskning ska vara relevant, effektiv och hållbar krävs att vi också vågar granska forsknings-systemet självt. Med inspiration i internationell forskning om forskningspolitik och innovation samt en färsk utredning om detsamma för regeringens produktivitetskommission kommer jag här kortfattat diskuteras tre centrala teman: komplexa samarbetsformer, effektivare forskningsfinansiering och behovet av lösningssorienterad samhällsrelevant forskning.

Av Karl Wennberg

Mot komplexa samarbetsformer

Innovation sker sällan i isolering. Den uppstår i mötet mellan olika perspektiv, kompetenser och erfarenheter. I en tid där alltmer arbete sker på distans och de senaste decenniernas globalisering av näringsliv och akademi ser ut att minska kan vi alltså tyvärr förvänta oss mindre – inte mer – innovation.

Till skillnad från innovationsprocesser i näringslivet är akademien dock ofta strukturerad för individuell prestation snarare än kollektiv problemlösning. Forskare arbetar ofta ensamma inom sina forskargrupper eller disciplinära silos – trots att de problem vi står inför allt oftare kräver tvärvetenskapliga och sektorsöverskridande angreppssätt. Den

största insatsen för förebyggande hälsa är en god och jämlik utbildning och tillgång till enkel och korrekt information. Kriminalitet förebyggs av utbildning och socialpolitik, men underlättas av digitala verktyg. Samma digitala verktyg innebär även säkerhetsrisker såväl som möjligheter att koordinera insatser vid olika typer av katastrofer.

För att främja innovation i en omvälvande värld måste vi bygga forskningsmiljöer som uppmuntrar samarbete, tillit och öppenhet. Det handlar inte om att skapa fler samverkansprojekt där folk sitter i möten utan tydliga agendor, utan om att förändra forskningskulturen i grunden: från pinnräknande till kapacitetsbyggande i global konkurrens, från rädsla för att göra fel till mod att experimentera och tänka långsiktigt. För att detta skall vara möjligt krävs dock att såväl det akademiska karriärsystemet som forskningsfinansieringssystemet ger incitament för att ta risk.

Mer effektiv forskningsfinansiering

Dagens svenska forskningsfinansiering präglas av projektifiering, kortsiktighet och detaljstyrning. Svenska forskare lägger oproportionerligt mycket tid på att skriva ansökningar, ofta för projekt som är för små, för korta och för snävt definierade. Detta leder till fragmentering, stress och minskat utrymme för långsiktigt lärande. Tvärdisciplinaritet uppmuntras sällan i ansökningsförfarandet. Det blir ofta övning i att 'boka av' olika krav och önskemål från forskningsfinansiärer som söker detaljstyra på kort sikt.

Samtidigt visar internationell forskning att det blir allt svårare att hitta nya idéer – trots ökade FoU-investeringar. Marginalavkastningen på FoU minskar, och många företag satsar därför på inkrementella förbättringar eller marknadsföring istället för att utveckla banbrytande teknologier för att driva eller möta teknikskiften. Forskningschefer och beslutsfattare i näringsliv, akademi och forskningsråd behöver därför anamma en långsiktigt osäkerhetsrymd och 'portföljtänk'

”För att främja innovation i en omvälvande värld måste vi bygga forskningsmiljöer som uppmuntrar samarbete, tillit och öppenhet.”

”Dagens svenska forskningsfinansiering präglas av projektfiering, kortsiktighet och detaljstyrning. Svenska forskare lägger oproportionerligt mycket tid på att skriva ansökningar, ofta för projekt som är för små, för korta och för snävt definierade.”

i sina allokeringar. Istället för att smeta ut alltför mycket resurser på alltför många kortsiktiga projekt med för många skalkrav bör forskare få större frihet att utforska oväntade idéer. Om nio av oss misslyckas men en lyckas med en banbrytande landvinning gagnar det samhället sannolikt mer än om alla tio levererar ytterligare inkrementell forskning. Riskkapitalister och vissa innovativa storföretag inom t ex Life Science accepterar en sådan logik i sina finansieringsmodeller (stött av välfärdssamhället som kan ge en trygg bas för de entreprenörer som inte lyckas). Det är dock en utmaning för akademien där utvärdering sker på individ- och inte gruppnivå.

Mer samhällsrelevant forskning som gynnar omställning av svensk industri och samhällsliv

I en tid då svensk industri står inför en grön och digital omställning, en offentlig sektor som brottas med effektivisering och legitimitet, och akademien söker sin roll i ett förändrat samhällslandskap, är behovet av lösningsorienterad forskning större än någonsin. Detta synsätt ligger kanske gärna till hands inom ingenjörsvetenskap, men är ofta inte i fokus inom t ex naturvetenskap eller samhällsvetenskapen där fokus är

på att utveckla och testa teorier, snarare än att lösa konkreta problem. Många kritiska forskare har påpekat att detta lätt leder till *fragmentering*, *teoretisk överproduktion* och *bristande samhällsrelevans*, speciellt i en tid då det är i princip gratis att författa text med hjälp av AI.

För att forskningen ska bidra till konkurrenskraftig omställning måste den börja i verkligheten – med de problem som företag, myndigheter och medborgare faktiskt står inför. Det innebär att fler forskare behöver arbeta utifrån en 'problem-first'-logik: att identifiera praktiska utmaningar och därefter välja de teorier och metoder som bäst kan bidra till lösningar. Detta kan kräva en ny typ av forskarroll, där forskaren inte bara är analytiker, utan också är medskapare i förändringsprocesser. Här finns många förebilder nationellt och internationellt i form av stora tvärdisciplinära 'labb' med fokus på breda samhällsutmaningar såsom folkhälsa, kriminalitet, fattigdom eller demokrati, utöver de traditionella naturvetenskapliga, teknologiska och medicinska forskningslabben.

Men det kräver också att forskningssystemet förändras. Idag premieras ofta teoretisk originalitet och metodologisk sofistikerad, medan samhällsrelevans ses som sekundärt. För att vända detta behöver meriteringssystem, finansieringslogik och akademisk kultur omformas så att lösningsorienterat arbete erkänns och belönas. Det handlar inte om att överge teorin, utan om att använda den mer strategiskt – som ett verktyg för förändring, inte som ett mål i sig. Som psykologen Kurt Lewin sade för snart hundra år sedan: "Det finns inget så praktiskt som en bra teori". Genom större fokus och acceptans för lösningsorienterad forskning finns möjlighet att skapa kunskap som inte bara förklarar världen, utan också förbättrar den. Det är en nödvändig förutsättning för att svensk forskning ska kunna bidra till en hållbar, inkluderande och konkurrenskraftig framtid.

Vägen framåt för svensk forskningspolitik

Forskning om innovation och teknologi har en avgörande roll att spela i en omvälvande värld. Men för att denna forskning ska vara relevant, effektiv och hållbar krävs att vi också vågar *förändra forskningssystemet* självt. Genom att anamma osäkerhet och ett portföljtänk bland såväl forskningsfinansiärer som bland forskare själva, *breda och reformera den alltför ofta överbyråkratiserade och pinnräknande forskningsfinansieringen* och *stärka kopplingen till samhällets behov* finns stora möjligheter att skapa ett forsknings- och innovationsklimat där idéer inte bara föds – utan också gör skillnad.

KARL WENNBERG

karl.wennberg@hhs.se

Karl Wennberg är professor i företagsekonomi vid Handelshögskolan i Stockholm och vetenskaplig föreståndare för House of Governance and Public Policy. Hans forskning och utbildning berör entreprenörskap, innovationspolitik, och public policy med fokus på utbildnings- och välfärdsfrågor.

REKOMMENDERAD LÄSNING:

- > <https://www.nationalekonomi.se/wp-content/uploads/2025/05/53-4-Brostrom-Wennberg.pdf>
- > Broström, A., & Wennberg, K. (2025). Mot en mer produktiv innovationspolitik?. Ekonomisk debatt, 53(4).
- > Bloom, N., Jones, C.I., Van Reenen, J. and Webb, M., 2020. Are ideas getting harder to find?. *American Economic Review*, 110(4), pp.1104-1144.
- > Bloom, N., Van Reenen, J., & Williams, H. (2019). A toolkit of policies to promote innovation. *Journal of Economic Perspectives*, 33(3), 163-184.